

RECENZIO

TAHIN SZABOLCS*

VALÓBAN A NYELV FOGSÁGÁBAN ÉL A JOG?

– BLUTMAN LÁSZLÓ *ÉRTELMEZÉS A JOGBAN. A JOG A NYELV FOGSÁGÁBAN* CÍMŰ MONOGRÁFIÁJÁRÓL

<https://doi.org/10.51783/ajt.2026.2.05>

Blutman László akadémikus, egyetemi tanár, a hazai jogtudomány egyik legtermékenyebb és legsokoldalúbb szerzője. A nemzetközi jog, az uniós jog, a büntető- és alkotmányjog területén épp oly otthonosan mozog, mint a jog- és kultúrtörténet berkeiben. E hagyományos jogászai területek mellett azonban van egy szokatlan, ám annál inspiratívabb kutatásai területe, ahol a nyelv(elmélet) és a jog(értelmezés) érintkezési pontjait vizsgálja. Az *Értelmezés a jogban. A jog a nyelv fogságában* című új könyve e különös határterületen született.¹

A monográfia másfél évtized kutatási eredményeit fűzi össze. Legkorábbi rétege 2010-re datálható, Blutman ekkor tette közzé a *Bírói jogalkalmazás és szöveghű értelmezés* című programadó tanulmányát, míg a legfrissebb réteget a 2025-ben megjelent írás adja. Az olvasó ezúttal is egy szakirodalomban bővelkedő könyvet vehet a kezébe. A források széles, interdiszciplináris horizontot fognak át: a filozófus Gadamer, a nyelvész-szemiotikus Umberto Eco, a pragmatista Richard Posner, a kultúrantropológus Clifford Geertz mellett a szépipró Örkény István, Ady Endre is idézett szerzői a könyvnek. Blutman a kortárs szakirodalom mellett rendre megszólaltatja a klasszikus jogtudósainkat is. Kolosváry Bálint, Szászy-Schwarcz, Szladits, Somló Bódog, Grosschmid Béni, de még Werbőczy gondolatai is termékenyen gazdagítják a kötet érvelését.

Mindez akár a gyakorlati elköteleződés hiányát is jelenthetné, a szerző azonban hamar felülírja az efféle várakozásainkat. Már a kötet elején leszögezi: „[a] célpont a praktikum, és nem a különböző értelmezési elméletek elemzése vagy megvédése.” (14. o.). E gyakorlati szemlélete teszi a monográfiát nyitottá arra, hogy az elmélet iránt fogékony olvasók mellett gyakorló jogászok is haszonnal forgathatják. Ítélező bírók számára – ilyen e recenzio szerzője is – revelatív kritikai igazságokat tár fel, de érvelési muníciót kínálhat a vád- és ügyfélképviselő hatékonyabb ellátásához, vagy gazdagíthatja az olvasók jogi műveltségét. A kötetre általában jellemző szerkesztési elv, hogy az elméleti megfontolásokkal karöltve járnak a Kúria,

* PhD, bíró, Zalaegerszegi Járásbíróság, 8900 Zalaegerszeg, Várkör 2. E-mail: tahinsz@gmail.com.

¹ BLUTMAN LÁSZLÓ: *Értelmezés a jogban. A jog a nyelv fogságában* (Budapest–Szeged: Gondolat–Iurisperitus 2025).

az Alkotmánybíróság, a nemzetközi bíróságok döntései, nagy erénye tehát, hogy az értelmezésméletemet „alkalmazott tudományként” tárja elénk.

Blutman könyvének fókuszában a hazai bírósági jogértelmezés áll. A témaválasztás azt a meggyőződést implikálja, hogy a jogértelmezést meghatározó gondolkodási mintáink (kritikai) bemutatása is legalább annyira fontos feladat, mint a jog dogmatikai rendszerezése. Az írott jogot körülölelő bírói gondolkodási szokásaink ugyanis döntő hatást gyakorolnak a jog formálódására. Sokszor elfeledett alapvetésről van szó: a jog nem immanens rendszerében, hanem a bíróság által *értelmezett formában* kényszeríthető ki. Ennek a kötet a nyelvelméleti-szemiotikai indokát is megadja: a jogszöveg csak nyelvi jel, a jogi norma nem e jellel egyenlő, hanem az értelmezés *eredményével* (23–40. o.). Más szövegében Blutman ezt jóval radikálisabban is megfogalmazza: a jogi normát a jogszövegből az emberi elme hozza létre, ez tekinthető leginkább belső jogforrásnak.²

A korábbi jogi gondolkodásunkban az értelmezési gyakorlatban testet öltő „élő jog” kutatása a jogelmélet számára kézenfekvő feladat volt. E terminust használó Szász-Schwarz Gusztáv és Szladits Károly egyaránt az élő jog leírását tűzte ki céljául.³ A monográfia azonban ennél elméletibb kérdéseket feszeget: valójában nem azt kívánja bemutatni, hogy mi az élő bírói jog, hanem azt, hogy az élő jogot milyen kanonizált, legálisnak tekintett értelmezési folyamatok hozzák létre. E vizsgálódások jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni, hiszen e folyamatok magyarázzák, hogy az élő jog *miért épp’ ilyen – és nem másmilyen* – tartalommal jön létre. Az ilyen folyamatok – hacsak meg nem mutatjuk őket – rendszerint némán hagyott, láthatatlan jelenségei maradnak a jognak. „A bírának szabadságukban áll olyan sokat vagy keveset mondani a határozatban, amennyi jólesik nekik” – írja a szerző Duxburyt idézve (109. o.).

Blutman jogértelmezéssel kapcsolatos vizsgálódásai ma azáltal kapnak aktualitást, hogy a 2020. április 1-jén „bevezetett” (korlátozott) precedensrendszerben a felsőbírósági döntések a hazai jogrendnek is megkerülhetetlen rétegévé váltak. Hiszen – a *stare decisis* elve szerint – a Kúria közzétett döntésein keresztül válik kikényszeríthetővé a jog. A monográfia ezzel egy mindinkább sürgető tudományos igényt elégít ki. A bírói jogformálás behatóbb vizsgálata egyre időszerűbb kérdéseink közé tartozik, a jogi gondolkodásunkban egyre aktuálisabb felülvizsgálni az írott jog és a jogértelmezés egymáshoz fűződő viszonyát.

A monográfia különösen vonzó jellemzője, hogy a nyelvelméletet és az értelmezésméletemet egymásba fonódó területként mutatja be. *A jog a nyelv fogságában él* – állítja a kötet alcíme. A szerző e meggyőződését más írásában is hangsúlyozza: a jog csak a nyelvvel megkonstruált valóság keretében létezik, egy jogi kijelentés léte a nyelvben van.⁴ E megállapításnak azonban – úgy vélem – létezik egy messzebbre

² BLUTMAN László: „Jogforrások: elméleti zavarok és nyitva maradó kérdések” *Jogtudományi Közlöny* 2025/10. 422–423., <https://doi.org/10.59851/jk.80.10.1>

³ SZÁSZ-SCHWARZ Gusztáv: *Magánjogi fejtegetések felsőbírósági határozatok kapcsán* (Budapest: Franklin-Társulat Nyomdája 1890) 10., SZLADITS Károly: *A magyar magánjog I.* (Budapest: Grill 1941) 194.

⁴ BLUTMAN László: „Van-e jogi tudás, avagy mit tudhatunk a jogban?” *Jogelméleti Szemle* 2014/3. 34–35.

nyúló következménye is. Tekintve, hogy a jog létezése nyelvfüggő, a jogképződéssel kapcsolatos elgondolásainkra döntő hatással lehet az, hogy miként gondolkodunk a nyelv működéséről.⁵ A jog ezáltal nemcsak a nyelv, de a nyelvelmélet (nyelvszemlélet) fogságában is él – ebben az értelemben a monográfia alcímét e többletjelentéssel is érdemes gazdagítani. Nemcsak arról van tehát szó, hogy a jog a nyelvben/nyelv által létezik, hanem arról, hogy az élő jog képződésének alakтанát attól függetlenül rajzolhatjuk fel, hogy milyen nyelvelméleti paradigmában *hiszünk*.

A kötet nyelvszemléleti meggyőződéseit alapjaiban a szerző textualista – saját szóhasználatában – *szövegű/szövegempirista jogértelmezéshez* való vonzódása szövi át. Alapvetése, hogy a jogalkalmazás során a jogi szövegeknek a hétköznapi (vagy szakkifejezések esetén a szakmai) nyelvhasználatban kialakult szokásos értelméből kell kiindulni (115–130. o., 185–197. o.).⁶ Ilyen értelemben tehát a szövegű értelmezés nem a jogszöveghez hű, hanem annak szokásos értelméhez. Azt hiszem, a monográfia metaforikus alcíme erre az elméleti kötődésre is utal, hiszen azt sugallja, hogy a jog a jogszöveg nyelvi tartalmából dekódolható. A nyelvi fogság metaforája azonban nem csupán ártatlan szókép. A tudományos metaforáink arra szolgálnak, hogy az általuk kínált keretek között értsünk meg bonyolult jelenségeket.⁷ A nyelv fogságában élő jog metaforája a kötet kérdésirányait és az arra adott válaszokat egyaránt meghatározza. Így áll ez a bírói jogértelmezéssel is: azzal az állítással, hogy a jog a nyelv fogságában él, érzéketlenné válhatunk a jog nyelven kívüli meghatározottságára.

A kötet hat fejezetből és további alfejezetekből áll. Az 1. fejezet „A jogértelmezés háttere: tizenöt dilemma és töréspont” címet viseli (14–48. o.), amelyben a szerző az értelmezés és a jogértelmezés elméleti előkérdéseit tárgyalja. „A jogértelmezés hagyományos leírása és ennek kiváltása” című 2. fejezet (49–84. o.) arra mutat rá, hogy a magyar jogi gondolkodás sematikus értelmezési módszerek foglya, ráadásul e fogalmakat a gyakorlat következtelenül használja. A 3. fejezet „A megszorító és kiterjesztő értelmezés” címet viseli (84–130. o.), amelyben a szerző a szövegű értelmezéstől való kontextuális eltérés „kritikáját” fogalmazza meg, majd az 4. fejezetben – „A textuális értelmezésen túl: nehézségek a jogszövegben” címmel (130–185. o.) – a kontextuális értelmezés szükségességéről ír, annak nehézségeivel és képlékenységgel együtt. Az 5. fejezetben – „Értelmezési támpontok – érvelési formák – értelmezési szabályok” (185–239. o.) – a kontextuális értelmezés jellemzőit és formáit katalogizálja a magyar jogrendben, míg az utolsó, 6. fejezetben (239–285. o.) a jogértelmezés sajátos területeire tekint ki (büntetőjog, magánjog,

⁵ A nyelvelmélet és a jogértelmezés szoros összefüggéseiről különösen lásd: Peter GOODRICH: *Legal Discourse. Studies in Linguistics, Rhetoric and legal Analysis* (New York: St. Martins 1987) 5, 9–83.; Andrei MARMOR – Scott SOAMES (szerk.): *Philosophical Foundations of Language in the Law* (Oxford: University Press 2011) 1–14.

⁶ A szerző e témában született legfontosabb korábbi szövegei: BLUTMAN László: „Bírói jogalkalmazás és szövegű értelmezés” *Jogesetek Magyarázata* 2010/4. 94–104., BLUTMAN László: „Szövegempirizmus és analitikus jogdogmatika: jogi elemzés sub specie linguae.” *Pro Futuro* 2014/2. 105–125., <https://doi.org/10.26521/profuturo/2014/2/5476>.

⁷ George LAKOFF – Mark JOHNSON: *Metaphores We Live By* (Chicago: University of Chicago Press 1980).

alkotmányjog, nemzetközi jog, tanúvallomások, szakértői vélemények, végrendeletek, szerződéses nyilatkozatok).

A monográfia olvasása során a szövegű/textualista nyelvi nézőpont felől haladunk a szövegen túli, kontextualista jogértelmezési irányok felé. Ennek során mintegy glosszaszerűen fogalmazódnak meg lényegi megállapítások a *contra legem/praeter legem* jogértelmezés határai, a kiterjesztő/megszorító jogértelmezés problémaköre, a hatalommegosztás problematikája, a bíró joghoz (szöveghez) kötöttsége, szubjektív meggyőződésének érvényesülése, a jogbiztonság sérelmének veszélye kapcsán. A kötet nézőpontja eközben folyamatosan oszcillál: a szerző hol a bírósági gyakorlatot ismerteti, hol a saját – sokszor –kritikai hangját halljuk ki a szövegből. A textus/kontextus ellenpólusok nem csak a könyv tematikáját rendezik. E fogalmak szerint történik a bírói jogértelmezés folyamatának leírása is. Blutman szerint a jogértelmezés – utalva a *duplex jogértelmezés* hagyományaira – két lépésben történik: a bíró a jogszöveg szokásos értelméből indul ki, ha ennek eredménye a tényállás tükrében nem kielégítő, egyre szélesebb (immár kontextuális) körből meríti az értelmezési támpontokat (80–83. o.).

A szövegű jogértelmezést követő 5. fejezetben a szerző külön részt szentel a szövegen túli jogértelmezés bemutatására. A kontextuális jogértelmezési keret első csoportját az (i) *értelmezési támpontok* képezik (*loci*, 185–196. o.). Ezek közül az első csoportot a magasabb rendű normák (Alaptörvény, Európai Unió joganyaga, nemzetközi normák stb.) adják, a másodikat megelőző (kúriai, alkotmánybírói, Európai Unió Bíróságának) határozatai adják, végül a harmadik csoportban a szubsztantív támpontok szerepelnek. Utóbbiak közül az Alaptörvény és a józan ész érvényesülése a bíróságok számára feltétlen követésre szorul (189. o.), ehhez képest a jogszabály célja csak másodlagos és csak feltételesen követendő szubsztantív támpont (190., 196. o.). Más szubsztantív értelmezési támpontok szabadon választhatóak (pl. a szakirodalmi munkák). Az értelmezési támpontok mellett vannak *érvelési formák* (ii) (*figurae*, 197–216. o.), amelyek „beágyazódnak” a döntés indoklásába. Ezek töltik fel szerkezettel a döntés érvelését, ez adja az érvelés meggyőző erejét. Ezek a klasszikus retorikából ismert, többnyire latin megnevezésű formák: *argumentum a contrario*, *per analogiam*, *ex minore*, *a fortiori*, *a maiore a minus*, *ex silentio*. Végül van egy harmadik fogalomkör is, az értelmezési szabályok (iii) (*regulae*, 216–238. o.), ilyen például az *expressio unius exclusio alterius*, az *ejusdem generis*, az *in claris non fit interpretatio*, *in dubio pro libertate*, *in dubio mitius*.

E szövegen túli területen kezd a jogértelmezés leírása bonyolulttá és megfoghatatlanná válni. Míg a jogszöveg szokásos (szövegű) jelentése konvencionális, előre kalkulálható, addig a szerző a szövegen túli jogértelmezést már formátlan, diffúz és bizonytalan területként mutatja be. A bizonytalanságot tetézi, hogy a kontextuális értelmezés leírására a szerző olyan fogalmi listát kínál fel, amelynek elemi egy-másba fonódnak, átfedik egymást, a hierarchiájuk sem mindig tisztázott.

Számomra például nem volt világos, hogy az értelmezési támpont – érvelési forma – értelmezési szabály hármas elemeinek mi az egymáshoz való viszonyuk. Nyilvánvaló például, hogy a Kúria eseti döntésében mint támpontban egyaránt megjelennek szubsztantív támpontok, érvelési formák, de értelmezési szabályok is. Itt

valójában mi az, ami köti a jogértelmezést? Maga a határozat, ami a monográfia szerint értelmezési támpont, vagy a határozat érvelése, ami azonban értelmezési támpontokat, érvelési formákat, de értelmezési szabályokat is tartalmazhat? Más helyen is találkozhatunk átfedésekkel. A józan ész szubsztantív támpontja például több területen is megjelenik: (i) egyfelől az Alaptörvény 28. cikke alapján értelmezési támpont, (ii) de érvelési forma is egyben (*argumentum ad absurdum*, *argumentum ad consequentiam*), (iii) ugyanakkor megjelenik értelmezési szabályként is (224. o.). Az érvelési formák között szintén találkozhatunk elmosódott fogalmi határokkal, az itt megjelenő *argumentum a contrario* történetesen azonos lehet az értelmezési szabályként megjelölt *expressio unius exclusio alterius* elvével (226. o.). Végül, akár lehet olyan kontextuális támpont is, amely mindhárom területet magában foglalhatja: a kötet nomenklatúrája szerinti szakirodalmi érvelésben (választható értelmezési támpont) például előfordulhatnak érvelési formák, egyúttal értelmezési szabályok is. Mindemelllett a fogalmi listák tetszés szerint bővíthetők: az érvelési formák köre beláthatatlan (199. o.), de az „értelmezési szabályoknak is van egy beláthatatlan köre, melyben az egyes elemek átfedik egymást, sokszor ellentétesek egymással, alkalmazásuk feltételei korántsem tisztázottak” (219. o.) – írja a szerző.

Azok a listák, amelyek nem zárulnak össze formává, a szubjektivitás érzetét kellik.⁸ A szövegen túli jogértelmezést a kötet is olyan mezőként reprezentálja, ahol a szövegtől „elszakadó spekulációk történnek” (223. o.), a „bíró saját, szubjektív, *ad hoc* preferenciája érvényesül” (124. o.), a bíró által konstruált, fiktív területre lépünk, e fikciókkal a bíró valójában a saját következtetéseit legitimálja (66–67. o.), a jog kiszámíthatatlanná, ellenőrizetlenné válik (123. o.).

Blutman a céltételező jogértelmezést is e bizonytalan területen helyezi el. A „jogszabály szövegével szemben azonban nem lehet semmiféle jogszabályi célt azonosítani, és az értelmezési támpontok sem támogathatnak a szövegtől elszakadó spekulációkat a cél mibenlétére nézve.” (223. o.) A céltételezés tehát a spekulatív, szubjektív jogértelmezés veszélyét rejt magában, így egy *contra legem* döntés sem igazolható a jogszabály céljára hivatkozva (181. o.). Számomra itt feloldhatatlan ellentétnek tűnik, hogy léteznek ugyan *szövegen túli* értelmezési támpontok, de azok mégsem vezethetnek „*szövegen túli*” értelmezéshez. A kötet által képviselt értelmezésmélt ugyan túlhaladni látszik a szöveghű jogértelmezést, de a kontextuális jogértelmezést mégis a jogértelmezés deviáns jelenségeként mutatja be.

Nem világos, hogy Blutman elméletében mi a jogszöveg és a norma céljának a viszonya. E viszony tisztázása azonban az alaptörvény 28. cikke alapján elengedhetetlennek tűnik. E témakörben a monográfia egy vélelmet említ, amely szerint „a jogalkotó vélelmezhetően a célját a jogszabály szövegének elfogadásával elérhetőnek és teljesíthetőnek tekinti, a cél megállapításához tehát nem kell a jogszövegben fel nem lelehető elképzelésekre építeni.” (223. o.) A *cél és jogszöveg* egysége szerint a célt a jogszöveg határozza meg, azon túl azonban nem konstruálható jogszabályi cél.

A monográfia ezzel a vélelem lényegi elemét téveszti szem elől, a vélelmek természetéhez ugyanis hozzátartozik, hogy megdönthetők. Peter M. Tiersma nyelvész

⁸ Umberto Eco: *A lista māmora* (Budapest: Európa 2009) 15–16.

szerint a jogszövegek *autonóm szövegek*, amelyek hasonlatosak a palackpostához, ahol a hajtóröttnek az üzenetet úgy kell megszövegeznie, hogy az minden szándékolt tartalmat magába sűrítse. Csak így biztosítható, hogy a palackba zárt üzenet szövege alapján a hajtóröttre rátaláljanak.⁹ Tiersma azért nevezi a jogszabályokat autonóm szövegeknek, mert azoknak önmagukban kell a jogalkotó szándékát hordozniuk, így a bírának feltételezniük kell, hogy a jogalkotó a teljes szándékát – a leginkább lehetséges mértékben – a jogszabály szövegébe sűrítette. E vélelmek azonban megdönthető vélelmek.¹⁰

Számomra Tiersma metaforája – ellentétben a nyelvi fogságban élő jog metaforájával – alkalmasabban tűnik a jogértelmezés folyamatának leírására. A jogszöveg és cél egységéhez fűződő vélelem megdöntésével ugyanis számos jogértelmezési dilemma oldható meg. Hadd hozzak a vélelem megdöntésére egy példát a napi gyakorlatból. A Pp. 344. § (3) bekezdésének szövege szerint az elsőfokú bíróság a fél kérelmére a határozat jogerőre emelkedése után is engedélyezheti a részletekben történő teljesítést. E szóhasználat szövegű értelmezése szerint a teljesítési határidő csak pénzbeli marasztalás esetén módosítható, hiszen csak a pénz fizetését lehet részletekben teljesíteni. Mi történik akkor, ha a jogerős ítélet más marasztalást tartalmaz, például ingatlan elhagyására kötelezi az alperest? Annak ellenére, hogy itt a részletekben történő teljesítés „fogalmilag” kizárt, a bíró *feltételezésekbe bocsátkozik* a jogalkotó célját illetően. Azt mondja: nincs olyan észszerű indok, ami a pénzbeli marasztalás és az ingatlan elhagyására kötelezés ilyen szempontból történő megkülönböztetését indokolná, így a bíróság az ingatlan elhagyására is adhat halasztást.¹¹ Ebben az esetben a jogot nem a jogszöveg, hanem a bíró feltételezése (spekulációja) hozza létre. E feltételezett normatartalom az Alaptörvény 28. cikkének is megfelel, amely szerint a „[a] jogszabályok értelmezésénél azt kell feltételezni, hogy a józan észnek [...] megfelelő, [...] célt szolgálnak.” Adott esetben *contra legem* jogértelmezésnek tekinthető-e az a jogértelmezés, amely a jogszabály szövegén ugyan túllép, de a jogszabály/jogalkotó feltehető célján nem? Spekuláció ez, vagy ellenkezőleg: a jogértelmezés olyan jelensége, amellyel a bíró beteljesíti a jogszabály célját?

Nagyon valószínűnek tűnik, hogy ebben az esetben nem a jogszöveg, hanem a céltételezés irányítja a jogértelmezést, és ez alapján szelektál a bíró az értelmezési formák, illetve szabályok között. Ha a Blutman által javasolt nomenklatúrából indulunk ki, adott esetben alkalmazható lenne a *cél és jogszöveg* egységének elve szolgáltatásban álló *expressio unius exclusio alterius* értelmezési szabálya: a jogalkotó a „részletekben történő teljesítés” fordulatot használata, ez kizárja a halasztás engedélyezését. De miért ne lehetne alkalmazni az *argumentum ex silentio* szabályát?

⁹ Peter M. TIERSMA: „A Message in a Bottle: Text, Autonomy and Statutory Interpretation” *Tulane Law Review* 2011/2. 431–482.

¹⁰ Lásd TIERSMA (9. lj.) 471. Barak szintén arról a vélelemről ír, hogy a jogalkotó akarata a jogszöveg nyelvi tartalmából olvasható ki, e vélelem azonban bírói érveléssel megdönthető. Aharon BARAK: *Purposive Interpretation in Law* (Princeton: Princeton University 2005) 144–145.

¹¹ Az ilyen pragmatikai következtetésre lásd: Andrei MARMOR: „Defeasibility and Pragmatic Indeterminacy in Law” in: Alessandro CAPONE – Francesca POGGI (szerk.): *Pragmatics and Law. Philosophical Perspectives*. (Switzerland: Springer 2016) 30., <https://doi.org/10.1007/978-3-319-30385-7>.

A jogalkotó ugyan az ingatlan elhagyása kapcsán nem rendelkezett, de a halasztás engedélyezésének lehetőségét explicit módon sem zárta ki, így a halasztás engedélyezhető.

A szövegen túli értelmezéssel kapcsolatos bizonytalansági problémák azzal válaszolhatók meg, ha abból indulunk ki, hogy a bírói jogértelmezésnek voltaképpen *egyetlen támpontot* kell figyelembe venni, a jogalkotó célját. Ezzel nemcsak a végtelen listáktól, de a céltételezéshez kapcsolódó szubjektivitás vádjától is megszabadulhatunk. Minden, a kötet által felsorolt értelmezési szubsztantív támpont, még a feltétlenül érvényesülő józan ész és az alaptörvény-konform jogértelmezés is, a jogalkotói cél konstruálása során érvényesül. Hiszen a bíró így gondolkodik: a jogalkotónak a jogszöveg megalkotásával nem lehet olyan célja, amely ellentétes a józan ésszel, az Alaptörvénnyel, a jogintézmény társadalmi rendeltetésével, céljával stb. Az ilyen tartalmú célt a bíróság konstruálja meg a jogértelmezés során. E céltételezés rendezi egybe a különböző érvelési formákat is, ez adja a belső rendezőelvet, melyik értelmezési forma, értelmezési szabály kerül előtérbe, kerekedik felül a másikon, és melyiket mellőzi a bíróság.

A célkutató jogértelmezéssel a szerző behatóan nem foglalkozik, e kérdés tárgyalására a kötet csak egy rövid kitérőt szán (63–68. o.). Ennek tárgyalását a monográfia annak ellenére kerüli meg, hogy az Alaptörvény 28. cikke szerint ez az elsődleges értelmezési kánonunk. Jóllehet a monográfia az értelmezési szabályok „háttérének megvilágításával” kívánja elősegíteni, hogy „minél optimálisabb, jobb megoldást lehessen adni a konkrét jogértelmezési problémákra” (11. o.), e *háttér* megrajzolása, tisztázása részben elmarad. Ezen a téren a monográfia kevésbé önreflexív, a célkutató jogértelmezés mibenlétével, problémakörével szinte alig foglalkozik.

A monográfia olvasása során visszatérő alapérzetünk, hogy a szerző a célkutató jogértelmezést a bírói önkény és visszaélés lehetőségével kapcsolja össze. Az Alaptörvény 28. cikke azonban éppen arra szorít minket, hogy a jogalkotói cél feltárásának leírására tegyünk kísérletet. Úgy vélem, nem az a kérdés, hogy milyen véges vagy végtelen számú érvelési fogással, az értelmezési szabályok milyen nomenklatúrával írhatjuk le a jogértelmezés folyamatait, hanem az, hogy a jog valós működése során a bíróságok milyen értelmezési „technikákkal” ragadhatják meg mind teljesebben a jogalkotó célját.

Hogyan szabadulhatunk meg a céltételezés iránti aggályainktól, félelmeinktől, és hogyan tudjuk átláthatóbbá tenni a szövegen túli jogértelmezést? Hogy szabadulhat ki a jog látszólagos oltalmat nyújtó nyelvi fogságából úgy, hogy a bírói hatalom ne tűnjék ilyen önkényes és veszélyes hatalomnak? Hogyan tekinthetjük legális területnek a célkutató jogértelmezést? E kérdések megválaszolásának kulcsa a nyelv-szemléletünkben rejlik.

* * *

1. „A szó halálosan szerelmes a valóságba, de soha nem érintheti meg.”¹² E sóvár-gás a jogalkotó nyelvére különösen igaz, a nyelv ugyanis csak részletes (*kazuisztikus*) körülírással képes a valóság megragadására, e bőbeszédűség azonban a jogalkotóra nem jellemző. A valóság folyamatos változásban áll, ezért a jogalkotó nem látja előre az összes lehetséges felmerülő esetet, így a jogszövegek nyelve eredendően „nyitott szövedékű”. „Amikor az előre nem látott eset felvetődik, akkor [...] tisztázzuk azt a kérdést, hogy az adott szabály céljai szempontjából az egyes szavak mit jelentenek.”¹³ A nyelvileg félárnyékos, bevilágítatlan területeken tehát óhatatlanul felmerül az a jogalkalmazói kérdés, hogy mit tenne a törvényhozó, ha jelen volna, és a (nyelvi) hiányokat ismerné.¹⁴ Mindemellett számolnunk kell egy harmadik, el nem hanyagolható jelenséggel is. Nem szabad túlbecsülni a jogalkotó nyelvi kompetenciáit, számolni kell olyan esetekkel, amikor a jogalkotó nyelvileg hibázott. „Nem egyszerűen azt kell megkérdeznünk, hogy mit szándékozott kifejezni a beszélő, hanem azt is, hogy mit sikerült kifejeznie, mert lehetséges, hogy a beszélőnek nem sikerült azt kommunikálnia, ami a szándékában állt” – írja Andrei Marmor jogfilozófus.¹⁵

Blutman nyelvszemléleti-értelmezésméleti meggyőződésével folytatott vitám abból adódik, hogy a nyelvnek más jelentéshordozó erőt tulajdonítunk. A beszédak-tus-elmélet megalkotója, J. L. Austin a nyelvi cselekvések kapcsán azt hangsúlyozta, hogy a nyelv egyfelől nem pontos, másfelől nem is explicit. Bár „a nyelvi pontosság világosabbá teheti, hogy mit mondunk – vagyis a jelentést; az explicitiség [értsd: nyelvi kifejtettség – beszúrás tőlem] a megnyilatkozás erejét teszi világosabbá, vagyis azt, hogy az miként értendő.”¹⁶ Az, hogy a jogszabály szövege mit *jelent*, a grammatikai szabályok, illetve a szavak szokásos értelme alapján dekódolható. Voltaképpen Blutman nyelvszemlélete itt horgonyzik le, erre építi az értelmezésméletét. Az azonban, hogy egy nyelvi megnyilatkozás miként *értendő*, már a nyelvi kifejtettségre tartozik, amely a bírói jogértelmezés (jogalkotás) során alakulhat ki.

Blutman a *contra legem* kritikáit rendre a szemantikai tartalom (jelentés) megsértése kapcsán fogalmazza meg. A modern nyelvészeti kutatások azonban a monográfia által kiemelt helyen kezelt szemantikai tartalomnak kisebb súlyt tulajdonítanak. A szövegközpontú jelentéskonceptiókat a nyelvhasználók társas interakcióján alapuló jelentésméletekkel váltják fel, miközben azt hangsúlyozzák, hogy a jelentésképződés a „másik tudat” („*other mind*”) jelenléte miatt dialogikus, kommunikatív és diszkurzív természetű.¹⁷ E társas folyamatok során jutnak szerephez a nyelvi megnyilatkozás szemantikai tartalomra túli elemei: a beszélő és a hallgató által egyaránt ismert kontextusból kikövetkeztethető *szándékolt tartalom* és a ki nem mondott, de kölcsönösen odaértett, kölcsönös elköteleződéseken alapuló tartalmak is,

¹² KRASZNAHORKAI László: *A magyar nemzet biztonsága* (Budapest: Magvető 2025).

¹³ H. L. A. HART: „A jog nyitott szövedéke” in VARGA Csaba (szerk.): *A jogi gondolkodás paradigmái* (Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem 1999) 38–46.

¹⁴ SZLADITS (3. lj.) 179.

¹⁵ Lásd MARMOR (11. lj.) 31.

¹⁶ JOHN L. AUSTIN: *Tetten ért szavak* (Budapest: Akadémiai 1990) 85.

¹⁷ GOODRICH (5. lj.) 15–16.

amelyről utóbb akár az is kiderülhet, hogy arra a beszélő szándéka nem feltétlenül terjedt ki (*feltételezett, implikált tartalom*).¹⁸

A jogértelmezés folyamata gyakran a szöveg előtti tartományban kezdődik. Peschka Vilmos egy tanulmányában arra hívja fel a figyelmünket, hogy a törvényhozást a felejtés jellemzi, a bírói hatalom azonban annál inkább a hagyomány „szavára” hallgat, így a megértési folyamatot a jogi hagyomány szigorúan korlátozza és behatárolja.¹⁹ Ahogy Mishael Cheshin fogalmazott: „Nem üres kézzel érkezünk. Minduntalan magunkkal hordjuk a szerszámosládánkat. E ládában vannak az értékeink, alapelveink, doktrínáink. [...] Az értelmezést ezek használatával kezdjük, és innen folytatjuk.”²⁰

Ez a szöveg előtti tartomány adja a megértés előzetességét, voltaképpen ebbe íródik bele a jogalkotó által kihirdetett jogszöveg szemantikai tartalma. A nyelvi fogásra ítélt jogot tehát megelőzi egy jogi hagyomány, emlékezet, amelyet a jogalkotó – ha ez a szándéka – az explicit jogszabályokkal írhatja felül. A közös tudás, a múltból meglévő előfeltevések, implikaturák, a beszélgetőpartnerek számára ismert kontextuális elemek, a jogértelmezési kánonok mind-mind olyan előzetes eszközök, amelyek a jogértelmezésnél eleve „nálunk vannak”, így óhatatlanul – és legtöbbször öntudatlanul – megelőzik a szöveg megértését. Az explicit nyelvi tartalmak a megértés során tehát eleve ilyen pragmatikai feldúsításon esnek át.

Ez megfordítja a bírói jogértelmezés monográfia által felrajzolt irányát. A kötetben bemutatott duplex jogértelmezés szerint a bírót a jogszöveg szokásos értelméből indul ki, ha ennek eredménye a tényállás tükrében nem kielégítő, immár kontextuális körből meríti az értelmezési támpontokat (80–83. o.). A jogértelmezés azonban ezzel ellentétes irányú: nem a jogszöveg az elsődleges, ellenkezőleg: a jogszöveg sokszor az előfeltevések nyelvi cáfolataként működik. Ha jogértelmezést nem így képzeljük el, az sokszor helytelen jogértelmezéshez vezethet.²¹

2. A nyelvi pragmatikát alapul vevő jogirodalom szerint a jogi nyelvet a jogalkotó és a bíróságok *közösen használják*, ezért a jogképződés e két hatalmi ág közötti „kooperatív eredményre vezető nem-kooperatív stratégiai játékokhoz” hasonló dialóguson alapul.²² E non-kooperáció során jöllehet a bíróság nyelvíleg nem mindig együttműködő, a játszmák kimenetele végül mégis kooperatív lesz. E nyelvhasználat során mindkét hatalmi ág ugyanarra törekszik: a jogpolitikai célok, az alapjogok, az alkotmányos értékek, a közjó, a józan ész vagy más – az adott jogterületen fontos-

¹⁸ Andrei MARMOR: „The Pragmatics of Legal Language” *Ratio Juris* 2008/4. 423–452., <https://doi.org/10.1111/j.1467-9337.2008.00400.x>; Andrei MARMOR: „Can The Law Imply More Than It Says? On Some Pragmatic Aspects of Strategic Speech” in Andrei MARMOR – Scott SOAMES (szerk.) *Philosophical Foundations of Language in the Law* (Oxford: University Press 2011) 84–106., <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199572380.001.0001>.

¹⁹ PESCHKA Vilmos: „A jog mint a hermeneutika modellje” in *Appendix „A jog sajátosságához”* (Budapest: KJK 1992) 149.

²⁰ Idézi: BARAK (10. l.) 136.

²¹ E folyamatról lásd: TAHIN Szabolcs: „Az Alkotmánybíróság határozata a Budapest Környéki Törvényszék és a Váci Járásbíróság vad és személygépkocsi összeütközése tárgyában hozott ítéletéről. A bírói jogértelmezés védelmében” *Jogesetek Magyarázata* 2022/1. 17–27.

²² Izabela SKOCZEŃ: *Implicatures within Legal Language* (Springer 2019) 32., <https://doi.org/10.1007/978-3-030-12532-5>.

nak vélt – érdekek, értékek, célok mind hatékonyabb érvényesítésére. Végző soron tehát nem a bíróságok jogalkotásáról vagy nyelvi rivalizálásáról van szó, hanem közös elköteleződések alapján játszott kommunikációs stratégiákról.

A nem nyelvi gyökerű stratégiai jogértelmezés a hazai jogrendnek is *valós* jelensége. Ennek egyik jellemző példája a Btk.-beli falfirkafogalom jelentésváltozása, ahol kezdetben a falfirka-bűncselekményt kizárólag „fal”-ra lehetett elkövetni – hiszen erre utal a szó hétköznapi jelentése.²³ Ennek ellenére a bíróságok a Btk. szövegét továbbbírták, így a „járda”, a „kormányzati óriásplakát”, végül „bármely vagyontárgy” lefestése is bűncselekménnyé vált.²⁴ A stratégiai jogértelmezés érvényesülését mutatja a monográfia egyik szélsőséges *contra legem* példája is. A BH1985. 331. számú eseti döntés a régi Btk. 172. § (1) bekezdése szerinti segítségnyújtás elmulasztása „van” jelen idejű formájának szemantikai keretén lépett túl (112–113. o.).²⁵ Az alsóbb fokú bíróságok – nyelvi kooperációval – a vádlottat felmentették, mert a törvényszöveg szerint a sértett olyan személy lehet, „akinek élete vagy testi épsége veszélyben *van*”, azaz életben marad, adott esetben azonban a cselekmény sértettje elhunyt.²⁶ A Legfelsőbb Bíróság a vádlott bűnösségét a társadalom fokozott erkölcsi érzetére hivatkozással – túllépve a nyelvi kooperáción – mégis megállapította.

A fenti példák arra utalnak, hogy a valós jogértelmezési folyamatok nem csak nyelvi érvek szerint zajlanak, a jog alakulása nem a nyelv fogságában történik. A bíróságok a jogértelmezés során inkább olyasfajta kérdéseket tesznek fel, hogy vajon milyen értelmes cél állhat a jogalkotó nyelvi cselekménye mögött, a jogalkotó nyelvi cselekményével milyen társadalmi problémát kívánt megoldani.²⁷ Ezekben a helyzetekben a bíróságokat nem foglalkoztatja a nyelvi hűség (a nyelv fogsága), ilyenkor a bíróság – a pragmatista Grice szavával élve – „fittyet hány” a nyelvi kooperációra.

Az amerikai pragmatista szakirodalom e jelentésképződést a „következtetési szándék-elmélettel” („*inferential-intentional theory*”),²⁸ máshol pedig a feltételezett szándék (*hypothetical intention*) fogalmával írja le.²⁹ Ennek során a bíró nem csupán arra törekszik, hogy nyelvileg dekódolja a jogszöveget, hanem arra, hogy a lehető legjobb értelmet adja a jogszövegnek, azért, hogy a jogalkotói cél mind hatékonyabban érvényesüljön. Ez a folyamat sokkal inkább hasonlítható egy „kirakós játékhoz”, mint a nyelv dekódolásához.

3. A kötet szerint a „hatalmi ágak elválasztásán alapuló bírói szerepnek a szöveg-hű jogértelmezés felel meg” (124. o.). Úgy vélem azonban, hogy a szövegtől elsza-

²³ EBD 2016.B.5. Indokolás [16], BH 2015. 326.

²⁴ Kúria 4/2022. (Jpe.IV.60.012/2022/12) számú jogegységi határozata. TAHIN Szabolcs: „Miként használhatják a bíróságok a törvényszöveg nyelvét? – A stratégiai jogértelmezéséről” *Magyar Jogi Nyelv* 2023/2. 27–34., <https://doi.org/10.59851/mjny.9.2.3>.

²⁵ *Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény* (rég. Btk.) 172. § (1) bekezdése.

²⁶ Vö.: BH 1985. 331. Ugyanez a jogértelmezés szerepelt a BH 1983. 146. szám alatt közzétett eseti döntésben is.

²⁷ JAKAB András: „A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében” *Jogesetek Magyarázata* 2011/4. 86–94., 93.

²⁸ Nicolas ALOTT – Benjamin SHAER: „Inference and Intention in Legal Interpretation” in Jant GILTROW – Dieter STEIN (szerk.): *The Pragmatic Turn in Law* (Berlin: De Gruyter Mouton 2017) 83–85., <https://doi.org/10.1515/9781501504723-004>.

²⁹ BARAK (10. l.) 151–153., 173–174.

kadó *contra legem* tartalmak kimondása nem feltétlenül sérti a hatalommegosztás elvét. A céltételező bírósági „spekulációk felett” ugyanis a jogalkotó bármikor nyelvi kontrollt gyakorolhat. Ha a spekuláció nem egyezik az elérni kívánt céllal, azt a jogalkotó explicit nyelvi rendelkezéssel törölheti, felülírhatja.³⁰ A bíróság a jog értelmezésekor feltételezések sorát állítja fel, amelyek megdőlnék vagy éppen megerősítést nyernek a kommunikáció során.³¹

Hogy e „társas jogalkotást” miként ítéljük meg, voltaképpen azon múlik, hogy milyen közbizalmat kap a bíróságok *pragmatikai érzéke* vagy – miként a szerző fogalmaz – helyességi mércéje. Blutman elméleti paradigmája kevés bizalmat előlegez a bíróságoknak. Pedig a bíróság jellemzően nem él vissza a nyelvi hatalmával. Még a monográfia által elrettentő példaként hozott leghírhedtebb bírói jogalkotást is jóváhagyta a törvényalkotó. Miután a királyi Curia 1898. január 19-én hozott eseti döntésében a villanyáramot is büntetőjogi oltalom alá helyezte, nem sokkal később a 1907. évi III. törvénycikk 2. §-a explicit módon is kimondta az áramlopás büntethetőségét. Ilyen folyamatoknak ma is tanúi lehetünk. Hasonló nyelvi megerősítés történt a jogalkotó részéről a robbanóanyag fogalmának robbanószerkezetre történő bírói kiterjesztő értelmezését jóváhagyó törvénymódosításakor. (E jogértelmezési példát a kötet is említi, *contra legem* jogértelmezésként, 114. o.). A *contra legem* „bírói jog” jogalkotói nyelvi megerősítésére került sor a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény 75/A. § (2) bekezdésének vad és személygépkocsi találkozása-akor alkalmazandó, Ptk.-ra utaló szabály utólagos megszövegezésekor, illetve a Kúria Közigazgatási-Munkaügyi Kollégiumának 3/2013. számú jogegységi határozatát követő Szja. törvény 58. § (8) bekezdésének módosításakor.³²

4. A kötet szöveghű jogértelmezés melletti érve, hogy az állampolgár (címezett) a kihirdetett jogszöveggel találkozhat, ezért legjobban a szöveg szokásos értelméhez kötődő jogértelmezés biztosíthatja a normatartalom előzetes felismerhetőségét. Éppen ezért a jog kalkulálhatóságának követelménye miatt a jogszöveg szavainak értelmét abban a közös gondolati magban kell keresni, amely egy *nyelvi közösség átlagos nyelvhasználójában* merül fel (31–32. o.). E szemlélet azonban nem feltétlenül felel meg a jog természetének.

Charles Sanders Peirce szerint egy szó racionális tartalma kizárólag a fogalomnak az életvitelre kifejtett feltételezhető következményeiben rejlik.³³ Ez a jog esetében különösen igaz, hiszen a jog a társadalomra kíván hatást gyakorolni. A jog kalkulálhatóságát még inkább aláássa, hogy a lényegi probléma nem a szavak jelentés-

³⁰ Kúria Hkf.I.112/2022/4., BH 2022. 228. Indokolás [32]. Ennek szakirodalmi: MARMOR (11. lj.) 15–33.

³¹ Fabrizio MACAGNO – Douglas WALTON – Giovanni SARTOR: „Pragmatic maxims and presumptions in legal interpretation” *Law and Philosophy* 2018. 69–115., <https://doi.org/10.1007/s10982-017-9306-4>. A bíróság által feltételezett (implikált) jogszabályi cél jogalkotói nyelvi felülírása példa egy már korábban részletesen elemzett Bszi. módosítás. TAHIN Szabolcs: „A Kúria Jogegységi Panasz Tanácsának jogegységi panaszt visszautasító ötödik határozatáról. A jogszabályok kontextus nélküli olvasatáról” *Jogesetek Magyarázata* 2021/2–3. 63–71.

³² E két példát részletesen lásd: TAHIN Szabolcs: *Bírói jogértelmezés és nyelvi pragmatika. PhD-értekezés.* 141–145., 168–172., <https://doi.org/10.24395/KRE.2025.013>.

³³ *SH Atlasz Filozófia* (Budapest: Springer, 1996) 173.

ben rejlik.³⁴ A céltételezés során a bíróságok pragmatikai következtetései sokszor kiismerhetetlenek, azt egészen más szabályok irányítják, mint a köznapi nyelvhasználatot. Grice híres, köznapi nyelvből vett példamondata, „Peter és Mary Párizsba utazott”, azt implikálja, hogy e két személy együtt utazott el, ha nem így lenne, a beszélő megosztaná velünk ezt a többletinformációt. A bíróságok következtetései (spekulációi) azonban az implikatúrákat a stratégiai céljaiknak rendelik alá. Az implikatúrák között szabadon válogathatnak: e megnyilatkozást értelmezhetik úgy, hogy a két személy együtt utazott, de úgy is, hogy külön.

A levegőben hagyott implikált tartalom mellett a jogalkotó úgy tehet, mintha az adott implikált tartalomra nem is gondolt volna, a bíróság pedig bármely implikált tartalmat választhatja anélkül, hogy emiatt felelősségre vonható lenne. Ha tehát a stratégiai beszédet folytató jogalkotótól megkérdezik, hogy „Ezt a tartalmat implikáltad?”, azt válaszolhatja, hogy „Soha nem implikáltam ezt!” Ehhez hasonlóan: ha a stratégiai jogalkalmazót megkérdezik, hogy vajon helyesen ismerte-e fel az 1. implikált tartalmat a 2. implikált tartalommal szemben, bátran válaszolhatja, hogy „A 2. implikált tartalmat ragadtam meg, és nem az 1. implikált tartalmat”. Ebben a stratégiai folyamatban a beszélő és a hallgató fél egyaránt ki tudja válogatni a saját érdekeinek megfelelő implikált tartalmat, anélkül, hogy a hatalommegosztás alkotmányos kívánalma sérülne.³⁵

A falfirka és a segítségnyújtás elmulasztásával kapcsolatos bírói gyakorlat világosan mutatja, hogy a jogalkotó által használt szavak jelentését nem a szokásos értelmük adja, a jelentés a köznapi következtetések helyett a bíróság pragmatikai következtetésein alapul, amely a jogértelmezés során megkonstruált kooperatív céloknak rendelődik alá.

5. Sokan úgy tartják, hogy szöveghű jogértelmezés megfontolásai csupán egy, a jogi nyelvvel kapcsolatos mítoszon alapulnak. A jogszöveg nyelvtani tartalma ugyanis nem közvetíti a jog tartalmát, a jogszöveg közzététele inkább „a jog nem ismerése nem mentesít annak alkalmazása alól” fikció fenntartását szolgálja.³⁶ Umberto Eco empirikus olvasónak nevezte azt a befogadót, aki a hétköznapi tapasztalatai felől olvassa a fikció világát, mintaolvasónak pedig azt, aki engedelmeskedik a fikció saját törvényű szabályainak.³⁷ Biztosan állítható, hogy a jogszöveg mintaolvasója nem az állampolgár, hanem a bíróságok, akik helyes pragmatikai következtetéseket tudnak levonni arra nézve, hogy a jogszöveg megalkotásával mi volt a jogalkotó célja.

Blutman szerint a szövegen túli jogértelmezéssel a jog kiszámíthatatlanná válik. Úgy vélem azonban, hogy a jog kiszámíthatósága a céltételező jogértelmezés során sem sérül. A jog megismerhetőségét – a jogszövegek kihirdetésén túl – az élő jogot hordozó eseti döntések, jogegységi határozatok, alkotmánybírói döntések közzététele biztosítja. A *Magyar Közlöny* mellett erre szolgál a *Bírósági Határozatok*

³⁴ Peter M. TIERSMA: „Some Myths about Legal Language” in Lawrence M. SOLAN – Janet AINSWORTH – Roger W. SHUY (szerk.): *Speaking of Language and Law. Conversations on the Work of Peter Tiersma* (Oxford: Oxford University 2015) 29–31.

³⁵ SKOCZEŃ (22. lj.) 33.

³⁶ Chris HUTTON: *Language, Meaning and the Law* (Edinburgh: Edinburgh University 2009) 67–68.

³⁷ Umberto Eco: *Hat séta a fikció érdekében* (Budapest: Európa 1995) 15. SKOCZEŃ (22. lj.) 19.

Gyűjteménye, amely ma már bárki által hozzáférhető és kereshető. Az élő jog előzetes megismerhetősége, kalkulálhatósága tehát biztosítva van, így az élő jog nem válik a bíróságok exkluzív tudásává, belső ügyévé (121. o.).

6. Egy korábbi, Blutman szövegempirista szemléletével foglalkozó tanulmány már felhívta a figyelmet arra, hogy a jogi szövegek értelme mindig valamilyen *gyakorlati probléma* összefüggésében bontakozik ki.³⁸ A gyakorlati észszerűség áthagyományozott standardjai teszik értelmezhetővé és olvashatóvá a jogi szövegeket, ezek a standardok azonban messze túlmutatnak a jogi szövegek nyelvi-logikai elemzésének horizontján. Magam is úgy vélem, hogy a szoros nyelvi vizsgálódások helyett a jogértelmezés főbb fogalmaivá a pragmatikai érzéket, a helyességi mércét vagy Arisztotelész gyakorlati bölcsességét (*fronézisz*) kellene emelnünk.

7. Az általam megfogalmazottak e gyakorlati bölcsesség nyelvelméleti alapját adják. Azt vallom, hogy a szövegű értelmezés és az arra épülő duplex jogértelmezés az élő jog működését nagyban leegyszerűsítő elméleti meggyőződés, amely a jogértelmezés valós folyamatainak leírására kevésbé alkalmas.

Blutman duplex jogértelmezés-elmélete éppen azért hajlamosít a gyakorlati problémák iránti érzéketlenségre, mert bizalmatlansággal tekint a bíróságok szövegen túli jogértelmezésére.

Kétségtelen, hogy a jogi nyelv uralása stratégiai fontosságú. A jogi normák által szervezett jogállamban kulcskérdés, hogy ki szövegezheti meg a jogot, kinek a nyelvi cselekményeihez kapcsolódhat jogi autoritás. A nyelv jogalkotói kisajátításának sokszor politikai okai is vannak. Egy centralizált államhatalom jobban kedveli a jogi nyelv kizárólagos használatát, ezért minduntalan azt igyekszik sugallni, hogy a jog kizárólagosan a jogszövegekből ismerhető meg. Ennek kiegészítő jelensége, hogy a bíróságokat veszélyes hatalomként reprezentálják. Egy kiegyensúlyozottabb állami berendezkedés azonban bízik a bíróságok pragmatikai érzékében, és abban, hogy a bíróság felelősségteljes jogértelmezést folytat, és nem él vissza a jogértelmezési monopóliumával.

A jogi nyelvhasználat hatalmi ágak közötti újraelosztása mára már korszakjelenséggé vált: „[a] kontinentális jogrendszerekben sem az a kérdés, hogy a rendesbíróságok végeznek-e normaalkotást, hanem az, hogy az ítékezés során történő normaalkotásuknak milyen korlátai vannak” – olvasható egy alkotmánybírói határozatban.³⁹ E diszkurzív átrendeződés mögött álló jelenséget Maurizio Manzin a posztmodern korban jelentkező legalizmus kríziseként írja le. „Valójában az állami törvény központi pozíciója manapság komolyan megingott [...]. A jogi norma tulajdonképpen nem szűnt meg a jog világának kizárólagos centruma lenni, egyszerűen csak az általános és absztrakt törvényhozóról (állam) áthelyeződött az individuális és konkrét törvényhozóra (bíró). Ennek következtében a jogi norma immáron számos esetben a döntésből és nem kodifikált törvényi rendelkezésekből formálódik.”⁴⁰

³⁸ BENCZE Mátyás et al: „A szövegempirizmus elméleti és gyakorlati kérdései” in *Pro Futuro* 2014/2. 126–139., <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2014/2/5477>.

³⁹ 2/2016 (II. 8.) AB határozat Indokolás [60] Kiss László alkotmánybíró különvéleménye.

⁴⁰ MAURIZIO MANZIN: „Érvelés a bírósági eljárásban: a bírósági szillogizmus »retorikailag orientált« elméletének alapelemei” *Jogesetek Magyarázata* 2015/2. 85–93.

A jog kimondását tiltó szabályok bátyázzák közül, e szabályok a bíróságok *contra legem* jogalkalmazásról szóló elméleti vitáinkban rajzolódnak ki. Blutman László könyve e diszkurzív rendben a szöveghűség oldalán áll, hiszen a *contra legem* kritikáit rendre a szöveghűség megsértése kapcsán fogalmazza meg.

Tény, hogy az alkotmánybíróági gyakorlat is túlnyomórészt e szemléletet tükrözi vissza. Az Alkotmánybíróság határozataiban gyakran találkozunk „a bíróság eloldotta magát a jogszabály szövegétől”, vagy „túllépte a jogi norma nyelvi kereteit”, illetve a bíróság „elszakadt a jogszabályok szövegétől” fordulatokkal.⁴¹ Ezek az elgondolások a monográfia téziseit erősítik, miszerint „a jog a nyelv fogságában él.” Emellett a bírói gyakorlatban, helyenként az alkotmánybíróági határozatokban is, kirajzolódik egy jóval pragmatikusabb szemlélet is, amely a szöveghűség elhagyását összeegyeztethetőnek tartja a bírói jogértelmezéssel. Másképpen fogalmazva: olyan szemlélet, amely szerint a jog nem (csak) a nyelv fogságában él.

A monográfia előszóban rögzített kiindulási pontja, hogy a hazai joggyakorlatban sokféle, egymással gyakran szembenálló értelmezési módszer kavarog, egyes tendenciák mégis kiszűrhetők a magyar joggyakorlatból (11. o.). Egy tudományos narratíva megalkotása szükségszerűen kiemelésekkel és kihagyásokkal jár, a narratíva kényszere egyes jelenségeket kiemel, más jelenségeket háttérbe szorít. Blutman László nagyszerű monográfiája határozott és következetes álláspontot képvisel a bírói jogértelmezés kapcsán, ugyanakkor a hazai jogértelmezésnek vannak olyan, az élő jogban markánsan megmutatkozó jelenségei, amelyek e narratíva igazságát cáfolhatják. Nem kizárt tehát, hogy a hazai jogértelmezés alaktana más tudományos igazságokat felmutató elméleti rendszerben (monográfiában) is megírható.

„Nincs absztrakt helyesség” (217. o.) – írja a szerző, így a jogértelmezés-elméletek igazságát az adott jogrendszer paraméterein belül lehet mérni. Ezzel a jogelméletet maga is olyan tudományterületként keretezi, amelyben nem feltétlenül adhatók kizárólagosságra törekvő válaszok. A jogfilozófia sem mindenható tudomány. A filozófia kérdései sokszor lényegesebbek a válaszainál – írja Karl Jaspers.⁴² Nincs tökéletes értelmezésemélet: elméleti iskolák vannak, a köztük folyó viták fenntartása, ösztönzése vihet minket közelebb a téma igazságához. E szemlélet ösztönözte a tanulmány szerzőjét is arra, hogy párbeszédet kezdeményezzen a monográfiával.

⁴¹ 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indoklás [46], [58], ABH 2016, 26, 43, 46.; 29/2021. (XI. 10.) AB határozat Indoklás [39], ABH 2021, 1079, 1092–1093.

⁴² Karl JASPERS: *Bevezetés a filozófiába* (Budapest: Európa 1996) 11.